

Lončarićev i *Podravkin* „pijetao“ ponovo maše krilima

Drvena skulptura izvedena logikom tradicije

DOROTEA JENDRIĆ

Jedan sasvim osebujuć šareni drveni pijetao, pjetlić, *pevec* kako to kajkavci kažu, vratio se na svoje staro mjesto na zelenoj javnoj površini ispred poslovne zgrade *Podravke* u Koprivnici. Nova skulptura *Pijetla* izrađena je po originalnom radu Zvonimira Lončarića iz 1979. godine. Tijekom desetelja upravo je taj drveni *Pijetao* postao svojevrsan *Podravkin* simbol i fotogeničan zaštitni znak (uz srce, dakako) zabilježen u svim vizualima i kadrovima vezanim uz vodeću hrvatsku prehrambenu tvrtku. Izrada nove drvene skulpture prema originalnom radu rijedak je primjer očuvanja umjetničkoga djela koje je u javnoj slici postalo opći pojam. Stoga je to značajnije upozoriti na jedno izuzetno umjetničko djelo i na umjetnika Lončarića koji je upravo po pijevcima postao blizak Podravcima. Uz to, Lončarićev i *Podravkin Pijetao* postao je jedna od najboljih umjetničkih skulptura druge polovine 20. stoljeća u Hrvatskoj. Kao što je zapisao dr. Radovan Ivančević, Koprivnica se postavljanjem skeletne konstrukcije, nalik prvim avionima ili nekoj arhajskoj ptici, te 1979. godine pokazala kao metropolitanska sredina otvorena za najbolje vrijednosti suvremene umjetnosti, sredina koja je imala sluha dopustiti suživot suvremene umjetnosti i tvrtke u poslovnom usponu.

Danas, u jednom sasvim drukčijem vremenu opterećenom ekonomskom krizom i kapitalizmom koji razara sve pred sobom u težnji prema ekstraprofitu i neosjetljivosti za kulturu, izrađivanje nove skulpture ujedno je i po-

štivanje Lončarićeva autorskoga rada (iako nije s nama punih 11 godina). Tu je i njegovanje dobrih navada da se održe i očuvaju za budućnost najbolje vrijednosti javnog prostora. Izrada novoga pijetla u stolarskoj radionici Stjepana Ištvana u Gornjoj Šumi kod Molvi, uz tehnički zahtjevno postavljanje i aktiviranje mehanizma za pokretanje skulpture pretvorilo se u itekako zanimljivu priču o vrhunskoj umjetnini koja je poslije svog „prvog života“ dobila šansu za novi život.

Mnoga se koprivnička djeca sjećaju kako su se igrala na tom *Pijetlu*, spuštali i dizali ljestvice koje pritiskom valjka tjeraju ljepotana da zamahne krilima i otvori kljun. Tako je pokret jednoga dijela skulpture zamišljen autorom Lončarićem trajao godinama, a bilo je i razdoblja kad je mobilni mehanizam zapinjao, škripio i mirovao. Po položaju pijetlova tijela i raširenih krila u akciji, čini se kao da je pitoma domaća ptica upravo sletjela na livadu, a s visoko podignutom crvenom krijestom na glavi i otvorenim kljunom spremna je na kljucanje hrane ili barem zrna kukuruza. U tu akcijsku priču o pijevcu kao gospodaru dvorišta inteligentno je uklopljena filozofija prehrane na relaciji pile – koka – juha. *Pijevac* je postao zaštitni znak u svim asocijativnim pričama o juha i proizvodima, a kao likovno djelo zastupljen je s više primjera upravo u opusu Zvonimira Lončarića (Zagreb, 1927. – 2004.) – akademskog kipara, slikara, scenografa i autora animiranih i element filmova; umjetnika koji je po očevoj lozi vezan uz Novigrad Podravski

Sl. 1. Rekonstrukcija Pijetla u radionici Stjepana Ištvana u Gornjoj Šumi (snimila: D. Jendrić).

gdje je i danas *atelier* u kojemu su, od 1980-ih godina do autorove smrti, nastala neka od njegovih najznačajnijih umjetničkih djela većih dimenzija.

Lončarićevom *Pijevcu* svremenom je zbog vremenskih nepogoda na nekim dijelovima propalo drvo, a pokvario se i mehanizam za pokretanje krila i kljuna. Iako se oštećenja na prvi pogled nisu vidjela jer se sve redovito bojalilo i održavalo, posljednje kišno ljeto i zima bili su pogubni za skulpturu. „*Drvo je na nekim mjestima istrulilo, prijetila je opasnost od rušenja za djecu koja su voljela pokrenuti mehanizme i provlačiti se ispod nogu i repa skulpture. Procijenili smo da je najbolje da izradimo novu skulpturu, da vjerno kopiramo postojeću Lončarićevu verziju*“, rekao nam je Zvonko Sigetić, zaposlenik *Podravke* zadužen za jednu od najbogatijih zbirki umjetnina poslijeratne hrvatske akademske i naivne umjetnosti koje su tijekom godina našle mjesto u interijerima *Podravke* i na njezinim javnim površinama u Koprivnici. „*Dnevno se pred skulpturom fotografiraju djeca iz vrtića, srednjoškolci i maturanti, vjenčani parovi, a staju i autobusi s turistima. Fotografije s Pijetlom za sve su velika atrakcija*“, tumači Sigetić. „*Željeli smo da naš Pijevac ponovo bude 'gizdav' kao što je to i inače taj ljepotan raskošnoga perja, poznat kao simbol budnosti i plodnosti, gospodar seoskoga dvorišta, ali i zdrave hrane i recepata naših baka*“, pričao je Zvonko Sigetić dok su majstori montirali skulpturu. U ime naručitelja, Sigetić je zadovoljan što je tijekom šest tjedana majstor Stjepan Ištvan sa suradnicima izradio novu skulpturu koja je bila atrakcija u stolariji među novim brvnarama koje se grade u Gornjoj Šumi, nedaleko kuće slikara

Mije Kovačića. Cijeli je posao bio itekako zahtjevan jer je Lončarićev original valjalo poštivati do najmanjega detalja.

Stjepan Ištvan odlično je poznao sve detalje skulpture. On je kao zaposlenik *Podravke* bio zadužen i za održavanje umjetnine tijekom zadnjih 10 godina, a sad kad je umirovljen za njega je najljepša nagrada bila što je dobio priliku raditi novu skulpturu od više vrsta drveta. Tako su prema njegovim riječima „*frlki*“ na repu napravljeni od bagrema ili akacije kako to kažu Podravci, debele noge s podlogom su od kestena, glava od ariša, a kriješta je od hrastova drveta.

Da je upravo taj Lončarićev *Pijetao* kod *Podravke* vrhunska umjetnina podsjetila sam na izložbi *Umjetnost kao igra* održanoj u Koprivnici i Zagrebu u ljeto 2014. godine. Ovaj *Pijetao* simbol je, ne samo Lončarićeva stvaralaštva, već i hrvatskoga poslijeratnoga kiparstva 20. stoljeća uopće jer je riječ o jedinstvenoj skeletnom sklopu kakvoga ne nalazimo u drugih autora.

A inspiracija za tu velebnu petmetarsku konstrukciju od letava, oblica i greda bili su kolci iz vinograda i drvene *lojtre* sa seoskih kola, ali i starinske drvene ograde oko vrtova i okućnica. Sve to stoljećima se gradilo na

Sl. 2. Lončarićeva skulptura i dalje će krasiti koprivničku kompaniju (snimila: D. Jendrić).

isti način, a Lončarić je samo „posudio“ drvene elemente iz svog neposrednog okruženja. Makar je Lončarić po rođenju bio Zagrepčanin i tihi kreator, koji je zbog sklonosti šutnji nosio nadimak *Riba*, mogao je zbog širine obrazovanja i urođenog talenta, stvoriti jednog građanskog *Mandleka* koji skida šestinski šešir i pozdravlja sudionike *Festivala animiranih filmova* na uvodnoj špici festivala (od 1980.), ali i prihvatiti podravsku sredinu po očevoj lozi te „posuditi“ neke od elemenata koje je stoljećima prije u nepromijenjenom obliku stvaralo anonimno pučko graditeljstvo. On je razumio život maloga čovjeka, a uvijek je poštovao sredinu u kojoj je živio i stvarao. Samo tako je i mogao – dobrim promatranjem i stvaralačkom imaginacijom – svakodnevnim životom prethoditi u umjetninu. Dok Lončarićev skeletni *Pijetao* ima novi život, podsjećamo kako je najslabija skulptura ovoj poznat Tatlinov *Spomenik Trećoj internacionali* iz 1920. godine koji je također na svom jednom dijelu trebao imati rotirajući segment. Nažalost, taj spomenik je ostalo samo u maketi i nikada nije izveden.

„Ako je ovaj *Pijevac* trajao 36 godina, očekujemo da će novi živjeti mnogo duže jer je drvo dobro impregnirano i zaštićeno izolacijom na mjestima gdje se dotiče s tlom. Tko zna, možda je ovo zadnji drveni rad. Možda će se neki ići raditi od nekog drugoga materijala. Ipak, drvo mi je najdraže, to je najtopliji i najljepši materijal“, komentirao je majstor Stjepan Ištvan koji „u dušu“ poznaje Lončarićevu skulpturu jer je godinama bojao njegove bijele, žute, crvene i zelene letvice. Zato mu i nije bio problem napraviti identičnu novu raskošnu pticu.

Ovo kapitalno kiparsko djelo Zvonimira Lončarića bit će zabilježeno i u dokumentarnom filmu iskusnoga filmskoga veterana Krune Heidlera koji itekako dobro poznaje Lončarićevo stvaralaštvo još iz doba njihove suradnje u kulturnom *Zagreb filmu*. Heidlerova je kamera zabilježila izradu nove skulpture, brojne stolarske detalje, obradu drveta, spajanje letvica i greda tijekom montaže u Ištvanovoj radionici u Gornjoj Šumi, ali i kamione i majstore koji postavljaju skulpturu u Starčevićovoj ulici u Koprivnici. Lončarićev u *Podravkin Pijevac* vrijedan je i po činjenici što je to „spomenik“ običnom životu, svakodnevnici Podravine koja u prvom licu ima najljepšeg pernatog predstavnika koji se oglašava iz sve manje dvorišta. A zamislimo samo kakva je umjet-

nička drskost bila što je kipar umjesto nekih važnih osoba kakvima se dižu spomenici cijelu svoju pažnju darovao jednom običnom pjetliću. Ovaj skeletni mahač krilima bitan je i zbog činjenice održavanja na životu dobre prakse obogaćivanja javnoga prostora skulpturama. Posebno kad znamo kako se danas u Hrvatskoj uništava javni prostor, izvode se diletantski javni spomenici, malo je natječaja, a mnogi su vrijedne skulpture uništene ili su propale, dok se rijetko koja obnavlja prema originalu. Zato je bilo priređeno i svečano otvorenje Lončarićevog i *Podravkinog Pijevca* (19. lipnja 2015.), a uz djecu iz obližnjega vrtića zajedno su *Pijetla* pokrenuli ministar kulture Berislav Šipuš i Zvonimir Mršić, predsjednik Uprave *Podravke*.

Jedan sasvim drukčiji Lončarićev rad *Pijetao s gazdaricom* kao puni figurativni volumen na čijim je leđima stilizirana figura žene s kišobranom i kuhačom u rukama, postavljen je ispred *Podravkinog Muzeja prehrane* u Koprivnici. I ta se skulptura vrti oko svoje osi poput ringišpila, a sasvim je drukčija u oblikovanju od ovoga skeletnog. Zvonimir Lončarić pokazao je, gotovo kao školski primjer, kako je oblikovanje volumena moguće u više varijanti. Ovaj puni volumen izveden je u jednostavljenju, sažimanju ptičje anatomije cjelovita obrisa, duhovito ukomponiran s likom gazdarice na leđima iznad živo obojenoga perja. I taj volumen utjelovio je tipičan Lončarićev oblikovni potpis sazdan od kavalira i gospode s damama, osebujnih ptica i pokretnih igračaka, vrtuljaka i akrobata, skulptura koje su označile ponajbolji dio njegova stvaralaštva tijekom 1970-ih i 1980-ih godina.

Zvonimir Lončarić naš je majstor skulptura u pokretu, on je naš Calder. Stoga smo željeli zabilježiti to vraćanje pokreta u skulpturu. On je svijet oko sebe vidio u kretanju. Jednom su to bile pokretne figure u animiranom filmu, drugi put u skulpturama. Skrenuo nam je pažnju prema tim običnim tradicijskim polugama i vrtuljcima, mehanizmima za igru koje je upravo on tako vješto unio u skulpture što razveseljuju naš život i našu svakodnevnici čine bogatijom.